

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 347.73

DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v3.2025.6>

Арзу Гаджієва,
orcid.org/0009-0003-2974-445X
юрист

ЄВРОПЕЙСЬКІ ТА СВІТОВІ СТАНДАРТИ ЗДІЙСНЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ТА ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації та інтеграції світових економічних систем особливої ваги набуває гармонізація податкової та фінансової політики держав відповідно до європейських і міжнародних стандартів. Україна, яка прагне поглиблення інтеграції з Європейським Союзом, повинна враховувати найкращі практики провідних країн світу у сфері оподаткування, фіскального регулювання, прозорості бюджетної політики та забезпечення фінансової стабільності.

Зростаюча взаємозалежність національних економік вимагає не лише внутрішньої узгодженості податкової та фінансової системи, а й їх відповідності міжнародним нормам, які встановлюються такими організаціями, як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Світовий банк та ін. Впровадження стандартів BEPS, принципів прозорості публічних фінансів, цифровізації податкового адміністрування та боротьби з ухиленням від сплати податків є важливою складовою ефективною державної політики.

Дослідження європейського та світового досвіду в цій сфері дозволяє виявити ефективні механізми забезпечення фіскальної дисципліни, економічного зростання та підвищення довіри громадян до державних інституцій. Тому аналіз та адаптація таких стандартів до українських реалій є надзвичайно актуальним і своєчасним завданням на етапі реформування фінансової системи України.

Стан наукової розробки. Дослідження світових стандартів та досвіду окремих зарубіжних країн з питань застосування заходів відповідальності за вчинення правопорушень у фінансовій та податковій сферах залишаються актуальними та не втрачають своєї практичної цінності. Варто виокремити наукові розробки таких вчених, як В.Л. Андрущенко, А.Ю. Бабенко, П.Т. Гега, Е.С. Дмитренко, В.С. Дмитровська, Ю.П. Козаченко, Н.І. Ліповська-Маковецька, А.О. Монаєнко, М.К. Смакограй, В.І. Теремецький та інших.

Метою наукової статті є визначення європейських та світових стандартів здійснення податкової та фінансової політики.

Виклад основного матеріалу. Встановлення світових стандартів з питань регулювання податкової та фінансової сфер суспільних правовідносин пов'язується із визначенням змісту актів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) (Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) [1], а також з врахуванням висновків, що містяться у Міжнародних стандартах фінансової звітності (МСФЗ) (International Financial Reporting Standards) (IFRS) [2]. Укладення у 1999 році Україною із ОЕСР Угоди щодо привілеїв, імунітетів та пільг, які надаються ОЕСР на території України [3], із подальшою її ратифікацією у 2023 році [4], поклали на державу зобов'язання щодо виконання відповідних вимог.

Організація співробітництва України з ОЕСР відбувається із дотриманням вимог Плану BEPS (Base erosion and Profit Shifting), що вимагає звітування за впровадженням близько двадцяти заходів, одним із яких є: захід із забезпечення дієвої системи фінансових штрафів за надання неправомірного доступу до конфіденційної та службової інформації; захід із гарантування належності та ефективності вирішення та урегулювання спорів [5].

Одним із стандартів, що сповідується ОЕСР, є положення про надання «розумної» допомоги платникам податків з боку контролюючих адміністративних органів [6].

На реалізацію стандартів співробітництва з ОЕСР Україна у 2023 році приєдналась до системи забезпечення прозорості та автоматичного обміну інформацією для вирішення податкових цілей, що закріплено у Multilateral Competent Authority Agreement on Automatic Exchange of Financial Account Information (MCAA CRS) [7] та у Баратосторонній угоді CbC – Multilateral Competent Authority Agreement on the Exchange of Country-by-Country Reports [8]. Задля імплементації положень зазначених міжнародних договорів було

внесено відповідні зміни до ПК України [9], що передбачало удосконалення механізму фінансово-податкової відповідальності за недотримання вимог загального стандарту звітності CRS.

Серед напрямів євроінтеграції, що триває в Україні є гармонізація та адаптація чинного податкового та фінансового законодавства України до стандартів та права ЄС у відповідних сферах суспільних правовідносин. Стандарти врегулювання податкових та фінансових правовідносин закріплюється у положеннях актів права ЄС, судовій практиці ЄСПЛ та Суду ЄС, а також на рівні податкового законодавства окремих зарубіжних країн ЄС. Так, виходячи із змісту Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС Сторони необхідно зробити висновок про наявність домовленості щодо пріоритету застосування судової практики Суду ЄС, а також норм вторинного права ЄС, рамкових положень європейських директив та конвенцій, інших актів ЄС, що мають стати базисом для врегулювання відповідних відносин у податковій та фінансовій сферах правовідносин [9]. Відповідні положення закріплено також у засновницькому Договорі про Європейський Союз (Treaty on European Union (TEU) [10], що поширюється не лише на країни-члени ЄС, але і на кандидатів до вступу до ЄС [11].

Відтак ефективність здійснення євроінтеграційних процесів в Україні залежить від створення конкурентноспроможних податкової та фінансової систем, із дотриманням поступового наближення до відповідних європейських стандартів [12].

До пріоритетів податкової політики ЄС необхідно віднести вжиття заходів із мінімізації податкового навантаження на платників податків, що може призвести до втрат податкових надходжень та поширенню проявів уникнення сплати податків [13, с. 153–158; 14]. Зазначені положення містяться в: Рекомендаціях Європейської комісії 2012/772/ЄС щодо агресивного податкового планування від 06.12.2012 р., що закріпили правила BEPS [15, с. 230; 16; 17, с. 659–664], Директиві Ради (ЄС) 2016/1164 від 12.07.2016 р. про встановлення правил протидії практикам ухилення від сплати податків, які мають безпосередній вплив на функціонування внутрішнього ринку [18].

Висновки. Директива Ради (ЄС) 2016/1164 від 12 липня 2016 року встановлює мінімальні правила протидії податковим зловживанням, які впливають на внутрішній ринок Європейського Союзу. Вона є ключовим інструментом у боротьбі з ухиленням від сплати податків транснаціональними компаніями та передбачає імплементацію положень Плану дій BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) ОЕСР у законодавство ЄС. Директива охоплює п'ять основних сфер: обмеження на відрахування процентних витрат (що полягає у встановленні для платників податків вимог щодо

незменшуння штучно оподаткованого прибутку через завищення позик); оподаткування при виході (exit taxation) – для уникнення втрат податкової бази при переміщенні активів; правила проти контрольованих іноземних компаній (CFC), що запроваджено задля запобігання виведенню прибутку в юрисдикції з низьким оподаткуванням; правила щодо гібридних невідповідностей, що функціонально спрямовуються на усунення можливостей податкових арбітражів між державами-членами; загальне правило протидії зловживанням (GAAR), що дозволяє податковим органам ігнорувати штучні схеми уникнення оподаткування. Отже, Директива №2016/1164 спрямована на гармонізацію податкових практик у ЄС, зміцнення податкової справедливості та зменшення агресивного податкового планування. Усі країни-члени повинні були імплементувати її положення у своє національне законодавство [18]. До проблем імплементації Директиви 2016/1164/ЄС Україною відносяться питання щодо вжиття заходів із запобігання фінансовим та податковим зловживанням (GAAR) [19, с. 106], що обумовлюється високим рівнем абстрактності норм GAAR [20]. Подолання проявів агресивного податкового планування, що допускається у разі наявності прогалин та колізій в чинному законодавстві, дозволяє забезпечити діяльність учасників податкових та фінансових правовідносин на засадах добросовісності та усунення проявів зловживання прав платником податків [21, с. 108].

Таким чином, до пріоритетів забезпечення ефективності євроінтеграції політики України необхідно віднести підвищення ефективності системи податкового та фінансового права [22, с. 186], при цьому варто акцентувати, що більшість вимог у відповідній сфері, що стоять на виконання Угоди про Асоціацію України із ЄС, вже виконано [23].

Література

1. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) <https://www.oecd.org/en.html>
2. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Організацією економічного співробітництва та розвитку щодо привілеїв, імунітетів та пільг, наданих Організації : Закон України від 07.07.1999 р. № 850-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/850-14>
3. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Організацією економічного співробітництва та розвитку щодо привілеїв, імунітетів та пільг, наданих Організації : Закон України від 07.07.1999 р. № 850-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/850-14>
4. Рекомендації з реалізації Плану дій з BEPS (мінімальні стандарти). URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/2017_Roadmap_BEPS_UKRAINE_ua\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2017_Roadmap_BEPS_UKRAINE_ua(1).pdf)
5. Taxpayer's rights and obligations – Practice Note. Prepared by the OECD Committee of Fiscal Affairs Forum on Tax Administration. Organisation for Economic Co-operation and Development. 2010. URL: <https://>

www.oecd.org/tax/administration/Taxpayers'_Rights_and_ObligationsPractice_Note.pdf

6. Multilateral Competent Authority Agreement on Automatic Exchange of Financial Account Information (MCAA CRS). <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-issues/tax-transparency-and-international-co-operation/multilateral-competent-authority-agreement.pdf>

7. Multilateral Competent Authority Agreement on the Exchange of Country-by-Country Reports. <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-issues/tax-transparency-and-international-co-operation/cbc-mcaa-signatories.pdf>

8. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо імплементації міжнародного стандарту автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки : Закон України від 20.03.2023 р. № 2970-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2970-20>

9. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/984_011

10. Consolidated version of the Treaty on European Union / Document 12012M/TXT. *Eur-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012M%2FTXT>

11. Галушак І.Є., Кохан І.В., Дмитровська В.С. Формування податкової політики в контексті євроінтеграції. *Ефективна економіка*. 2021. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8629>

12. Якубенко В.П., Моторна А.С., Овчарук О.С. Україна у сфері наближення оподаткування до європейських стандартів. URL: <http://intkonf.org/yakubenko-vp-motorna-asovcharuk-os-ukrayina-u-sferinablizhennya-opodatkuвання-do-evropeyskikh-standartiv>

13. Ватаманюк О.С. Агресивне податкове планування: негативні наслідки та напрями протидії. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка*. 2018. Вип. 1(9). С. 153–158.

14. Лєгеца Ю.О. Децентралізація податків та зборів як гарантія соціально-економічного розвитку територіальної громади. *Правова позиція*. 2023. № 4. С. 100–103.

15. Греца Я.В. Правова характеристика агресивного податкового планування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2023. Вип. 75. Ч. 1. С. 228–233.

16. Про агресивне податкове планування: Рекомендація Європейської Комісії No 2012/772/ЄС від 06.12.2012 р. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_45885

17. Музика-Стефанчук О.А., Губерська Н.Л. План дій BEPS та міжнародні заходи протидії агресивному податковому плануванню. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2025. № 2. С. 659–664. <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/327582/317356>

18. Директива Ради (ЄС) 2016/1164 від 12.07.2016 р. про встановлення правил протидії практикам ухилення від сплати податків, які мають безпосередній вплив на функціонування внутрішнього ринку. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/984_022-16

19. Звіт за результатами проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis EC). URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit_UA.pdf

20. Монаєнко А., Куц М., Атаманчук Н. Податкове шахрайство та підтвердження реальності господарських операцій у практиці Суду ЄС та Верховного Суду. *Юридична газета*. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/podatkov-shahraystvo-ta-pidtvrdzhennya-realnosti-gospodarskikh-operaci-yu-praktici-sudu-es-ta-verho.html>

21. Брехов С.С., Проскура К.П., Сушкова О.Є. Система індикаторів ризиків агресивного податкового планування. *Економічний аналіз*. 2017. Т. 27. № 1. С. 107–119.

22. Данілов. С. Європейські стандарти у податкових відносинах. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 6. С. 183–187.

23. Оподаткування. *Пульс Угоди: моніторинг реалізації плану заходів з виконання Угоди. EU-UA*. URL: <https://pulse.kmu.gov.ua/ua/streams/taxation>

Анотація

Арзу Гаджієва. Європейські та світові стандарти здійснення податкової та фінансової політики. – Стаття.

Визначено, що у сучасних умовах глобалізації та інтеграції світових економічних систем особливої ваги набуває гармонізація податкової та фінансової політики держав відповідно до європейських і міжнародних стандартів. Україна, яка прагне поглиблення інтеграції з Європейським Союзом, повинна враховувати найкращі практики провідних країн світу у сфері оподаткування, фіскального регулювання, прозорості бюджетної політики та забезпечення фінансової стабільності. Встановлено, що дослідження європейського та світового досвіду в цій сфері дозволяє виявити ефективні механізми забезпечення фіскальної дисципліни, економічного зростання та підвищення довіри громадян до державних інституцій. Визначено, що Директива Ради (ЄС) 2016/1164 від 12 липня 2016 року встановлює мінімальні правила протидії податковим зловживанням, які впливають на внутрішній ринок Європейського Союзу, що ключовим інструментом у боротьбі з ухиленням від сплати податків транснаціональними компаніями та передбачає імплементацію положень Плану дій BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) ОЕСР у законодавство ЄС. Директива охоплює п'ять основних сфер: обмеження на відрахування процентних витрат (що полягає у встановленні для платників податків вимог щодо незменшуння штучно оподаткованого прибутку через завищення позик); оподаткування при виході (exit taxation) – для уникнення втрат податкової бази при переміщенні активів; правила проти контрольованих іноземних компаній (CFC), що запроваджено задля запобігання виведенню прибутку в юрисдикції з низьким оподаткуванням; правила щодо гібридних невідповідностей, що функціонально спрямовуються на усунення можливостей податкових арбітражів між державами-членами; загальне правило протидії зловживанням (GAAR), що дозволяє податковим органам ігнорувати штучні схеми уникнення оподаткування. Обґрунтовано, що Директива №2016/1164 спрямована на гармонізацію податкових практик у ЄС, зміцнення податкової справедливості та зменшення агресивного податкового планування. До проблем імплементації Директиви 2016/1164/ЄС Україною віднесено питання щодо вжиття заходів із запобігання фінансовим та податковим зловживанням (GAAR), що обумовлюється високим рівнем абстрактності норм GAAR. Підкреслено, що подолання проявів агресивного податкового планування, що допускається у разі наявності прогалин та колізій в чинному законодавстві, дозволяє забезпечити діяльність учасників податкових та фінансових правовідносин на засадах добросовісності та усунення проявів зловживання прав платником податків.

Ключові слова: відповідальність, європейські стандарти, зарубіжний досвід, нормативно-правове регулювання, публічний інтерес, публічні фінанси, податкові правопорушення, фінансові правопорушення.

Summary

Arzu Hadzhiieva. European and world standards for implementing tax and financial policy. – Article.

It has been determined that in the current conditions of globalization and integration of world economic systems, the harmonization of tax and financial policies of states in accordance with European and international standards is of particular importance. Ukraine, which seeks to deepen integration with the European Union, must take into account the best practices of leading countries in the world in the field of taxation, fiscal regulation, transparency of budget policy and ensuring financial stability. It has been established that the study of European and world experience in this area allows identifying effective mechanisms for ensuring fiscal discipline, economic growth and increasing citizens' trust in state institutions. It has been determined that Council Directive (EU) 2016/1164 of 12 July 2016 establishing minimum rules against tax abuse affecting the internal market of the European Union is a key tool in the fight against tax evasion by multinational companies and provides for the implementation of the provisions of the OECD BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) Action

Plan into EU law. The Directive covers five main areas: restrictions on the deduction of interest expenses (which consists in establishing requirements for taxpayers not to artificially reduce taxable profits due to overstatement of loans); exit taxation – to avoid losses of the tax base when transferring assets; rules against controlled foreign companies (CFCs), which are introduced to prevent the transfer of profits to low-tax jurisdictions; rules on hybrid mismatches, which are functionally aimed at eliminating the possibilities of tax arbitrage between Member States; the general anti-abuse rule (GAAR), which allows tax authorities to ignore artificial tax avoidance schemes. It is substantiated that Directive No. 2016/1164 is aimed at harmonizing tax practices in the EU, strengthening tax fairness and reducing aggressive tax planning. The problems of implementing Directive 2016/1164/EU by Ukraine include the issue of taking measures to prevent financial and tax abuse (GAAR), which is due to the high level of abstraction of GAAR norms. It is emphasized that overcoming manifestations of aggressive tax planning, which is allowed in the presence of gaps and conflicts in the current legislation, allows ensuring the activities of participants in tax and financial legal relations on the basis of good faith and eliminating manifestations of abuse of rights by taxpayers.

Key words: responsibility, European standards, foreign experience, regulatory and legal regulation, public interest, public finances, tax offenses, financial offenses.